

ФІНАНСОВО–КРЕДИТНА І ГРОШОВА ПОЛІТИКА

УДК 336.14
JEL Classification: H70, H72, P43

DOI: 10.37332/2309-1533.2024.1.11

Лободіна З.М.,
*д-р екон. наук, професор,
професор кафедри фінансів імені С. І. Юрія,
Дем'янишин В.Г.,
д-р екон. наук, професор,
професор кафедри фінансів імені С. І. Юрія,
Чернишенко Ю.О.,
здобувач* третього рівня вищої освіти
«доктор філософії» за спеціальністю
072 “Фінанси” кафедри фінансів імені С. І. Юрія,
Вітреску І.П.,
здобувач освітнього ступеня «магістр»
за спеціальністю 072 “Фінанси”,
Західноукраїнський національний університет, Тернопіль*

ТЕОРЕТИЧНИЙ БАЗИС ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ТА СКЛАДОВОЇ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ

Lobodina Z.M.,
*d-r sc.(econ.), professor,
professor at the S.I.Yuriy department of finance,
Demianyshyn V.H,
d-r sc.(econ.), professor,
professor at the S.I.Yuriy department of finance,
Chernyshenko Yu.O.,
applicant for higher education PhD degree in the
specialty 072 Finance at the S.I.Yuriy department of finance,
Vitresku I.P.,
master's degree applicant in the specialty 072 Finance,
West Ukrainian National University, Ternopil*

THEORETICAL BASIS OF LOCAL BUDGET EXPENDITURES AS AN INSTRUMENT OF FISCAL POLICY AND A COMPONENT OF PUBLIC FINANCE

Постановка проблеми. Сучасні виклики та загрози, зумовлені зовнішніми та внутрішніми факторами, стратегічний курс України на євроінтеграцію, турбулентність національної економіки та деструктивні процеси соціально-економічного розвитку територій і регіонів вимагають розроблення нових підходів до управління публічними фінансами та актуалізують дослідження проблем здійснення видатків місцевих бюджетів як інструменту фіскальної політики та пошуку шляхів їх удосконалення.

* Науковий керівник: Лободіна З.М. – д-р екон. наук, професор

В умовах дефіциту публічних фінансових ресурсів та необхідності економічного відновлення для забезпечення надання органами місцевого самоврядування якісних і доступних публічних послуг важливу роль відіграє покращення технологій бюджетування задля підвищення ефективності здійснення видатків місцевих бюджетів, чітке розмежування функцій органів місцевого самоврядування та органів місцевої виконавчої влади на різних рівнях адміністративно-територіального устрою з урахуванням принципу субсидіарності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пошуку шляхів розв'язання проблем здійснення видатків місцевих бюджетів присвячені праці багатьох науковців: О. Василика, Т. Іваніної, Я. Казюк, М. Карліна, О. Кириленко, О. Кисельової, В. Кравченка, М. Крупки, Л. Лисяк, І. Луїної, Б. Малиняка, В. Опаріна, К. Павлюк, Ю. Пасічника, А. Премчанда, Ю. Радіонова, О. Рожка, О. Сунцової, В. Федосова, С. Юрія та ін. Важливе значення для визначення впливу видатків місцевих бюджетів як інструменту фіскальної політики на соціально-економічний розвиток регіонів і територій мають праці таких вчених, як: Г. Возняк, Н. Гавкалова, Ю. Глуценко, М. Деркач, С. Коваленко, О. Ковтун, В. Попов, Н. Стоянець та ін. Високо цінуючи здобутки зазначених фінансистів, звернемо увагу, що виклики, які постали перед сучасною вітчизняною фінансовою наукою і практикою, потребують чіткої ідентифікації економічної сутності, ролі видатків місцевих бюджетів як інструменту фіскальної політики, визначення принципів і форм їх здійснення в контексті протидії ризикам воєнного часу.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування теоретичних засад здійснення видатків місцевих бюджетів як інструменту фіскальної політики та складової публічних фінансів. Для досягнення мети було поставлено наступні завдання: дослідити економічну сутність та функціональне призначення видатків місцевих бюджетів; охарактеризувати принципи та форми здійснення видатків місцевих бюджетів.

Виклад основного матеріалу дослідження. У складі механізму реалізації фіскальної політики як на державному, так і на місцевому рівнях видатки бюджетів відіграють одну із ключових ролей.

Видатки місцевих бюджетів, будучи складовою публічних фінансів, є важливим фінансовим інструментом впливу на розвиток економічної та соціальної сфер на регіональному рівні будь-якої країни. Вони забезпечують задоволення суспільних потреб, від ефективного використання ресурсів органів місцевого самоврядування залежить добробут населення, економічний поступ держави та її місце у світовій економіці й політиці.

Структура видатків місцевих бюджетів відображає пріоритети розвитку територій та фіскальної політики на місцевому рівні.

Питання витрачання коштів місцевих бюджетів завжди привертає увагу науковців, практиків і громадськості. У кризові періоди воно стає особливо актуальним, але й у часи відносної стабільності викликає жваві дискусії.

Тракування понять «видатки бюджету» та «витрати бюджету» законодавець розмежує у Бюджетному кодексі України (рис. 1).

Рис. 1. Дефініція «видатки бюджету» як компонента витрат бюджету у бюджетному законодавстві

Джерело: складено авторами на основі Бюджетного кодексу України [1]

Наукові підходи фінансистів щодо дефініції «видатки місцевих бюджетів» базуються на розумінні економічної сутності бюджету, їхнього впливу як фінансового інструменту на соціально-економічний розвиток громад, регіонів та ролі у публічних фінансах країни.

На основі використання методологічного інструментарію діалектичного підходу до пізнання сутності видатків місцевих бюджетів сформулюємо комплексний науковий підхід до цієї дефініції (рис. 2).

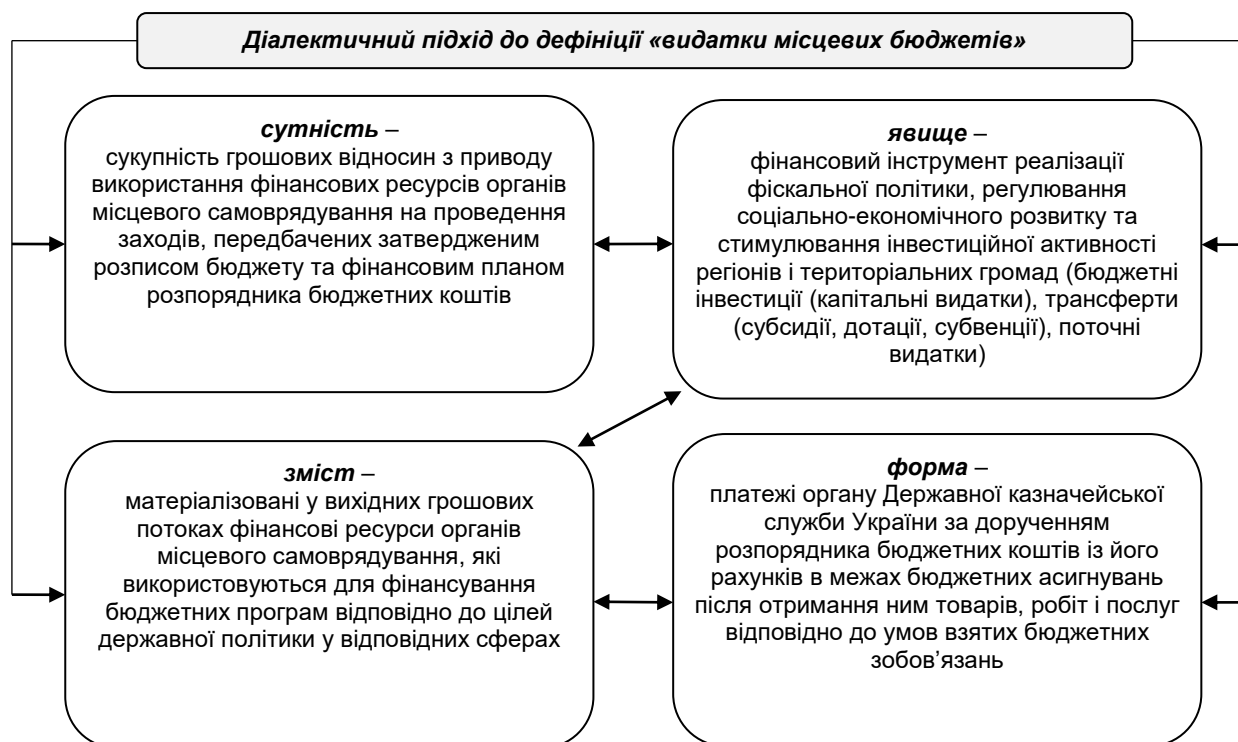

Рис. 2. Трактатування поняття «видатки місцевих бюджетів» (діалектичний підхід)

Джерело: складено авторами на основі Бюджетного кодексу України [1]

З урахуванням положень Бюджетного кодексу України, видатки місцевих бюджетів класифікують: «за функціями, з виконанням яких пов'язані видатки бюджету (функціональна); за бюджетними програмами (програмна класифікація); за ознакою головного розпорядника бюджетних коштів (відомча); за економічною характеристикою операцій (економічна класифікація)» [1]. З огляду на практику здійснення видатків місцевих бюджетів, їх можна деталізувати на: видатки загального фонду і видатки спеціального фонду (залежно від складової бюджету); фактичні і касові видатки (за методом обліку); видатки розвитку і видатки споживання (за роллю у виробництві / наданні публічних послуг).

Бюджетний кодекс України також конкретизує видатки місцевих бюджетів у розрізі видів цих бюджетів з урахуванням принципу побудови бюджетної системи субсидіарності та забезпечення доступного і у повному обсязі надання публічних послуг населенню (табл. 1).

Таблиця 1

Розмежування видатків між окремими видами місцевих бюджетів

Види місцевих бюджетів	Види видатків місцевих бюджетів
I група	
Бюджети місцевого самоврядування, у т. ч. бюджети міст Києва та Севастополя	Видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують необхідне першочергове надання публічних послуг, і які розташовані найближче до споживачів.
II група	
Бюджети місцевого самоврядування, в т.ч. бюджети міст Києва і Севастополя, районні бюджети	Видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують надання основних публічних послуг для всіх громадян України.
III група	
Бюджет АР Крим, обласні бюджети, бюджети міст Києва і Севастополя	Видатки на функціонування бюджетних установ та реалізацію заходів, які забезпечують публічні послуги для окремих категорій громадян, або реалізацію програм, потреба в яких існує в усіх регіонах України.

Джерело: складено авторами на основі Бюджетного кодексу України [1]

У рішеннях про місцеві бюджети конкретизовано обсяг та цільове спрямування бюджетних ресурсів з урахуванням потреб територіальних громад.

З огляду на необхідність виконання органами місцевого самоврядування делегованих повноважень, у статтях 89–90 Бюджетного кодексу України виділено видатки, які обов'язково здійснюються з місцевих бюджетів, без ідентифікації їх як видатків, пов'язаних з реалізацією делегованих повноважень. У статті 91 Бюджетного кодексу України подано видатки, які можуть здійснюватися з усіх місцевих бюджетів, хоча і не вказано, що йдеться про видатки для виконання власних повноважень органів місцевого самоврядування.

Незважаючи на поділ видатків між державним та місцевими бюджетами та визначення їхнього складу за видами бюджетів, Бюджетний кодекс України не конкретизує джерела здійснення таких видатків на виконання власних та делегованих повноважень органів місцевого самоврядування, узагальнюючи їх у групі – «кошти місцевих бюджетів, у тому числі трансферти з державного бюджету [1]» (табл. 2). Це утруднює ефективну реалізацію повноважень органів місцевого самоврядування.

Таблиця 2

Джерела здійснення видатків бюджетів за видами видатків

<i>Види видатків бюджетів</i>	<i>Джерела здійснення видатків</i>
1) Видатки на забезпечення конституційного ладу, державної цілісності та суверенітету, незалежного судочинства, а також інші передбачені БКУ видатки, які не можуть бути передані на виконання Автономній Республіці Крим та місцевому самоврядуванню.	Кошти Державного бюджету України
2) Видатки, які визначаються функціями держави і можуть бути передані на виконання Автономній Республіці Крим та місцевому самоврядуванню з метою забезпечення найбільш ефективного їх виконання на основі принципу субсидіарності.	Кошти місцевих бюджетів, у тому числі трансферти з державного бюджету
3) Видатки на реалізацію прав та обов'язків Автономної Республіки Крим та місцевого самоврядування, які мають місцевий характер і визначені законами України.	

Джерело: складено авторами на основі Бюджетного кодексу України [1]

Причиною цього є недоліки конституційного характеру, які стосуються нечіткого розмежування функцій між органами місцевого самоврядування та органами державної виконавчої влади на різних рівнях адміністративно-територіального устрою, відображених у Конституції України та Законах України «Про місцеве самоврядування в Україні» і «Про місцеві державні адміністрації».

Така ситуація унеможлиблює ефективне виконання функцій органами місцевого самоврядування, оскільки перевага при розподілі фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування робиться на фінансування їх делегованих повноважень та не дає змогу повною мірою вирішувати питання місцевого значення шляхом реалізації власних повноважень.

Поширеним для більшості місцевих бюджетів стало таке явище: з метою покращення надання суспільних послуг населенню через невідповідність обсягу видатків місцевих бюджетів, які здійснюються для реалізації делегованих повноважень, потребі у фінансових ресурсах, що формуються у місцевих бюджетах у вигляді загальнодержавних податків і зборів, освітньої субвенції, базової дотації та інших міжбюджетних трансфертів, для надання якісних суспільних послуг органи місцевого самоврядування змушені спрямовувати на фінансування делегованих повноважень ресурси (власні доходи), які могли би бути використані для фінансування власних повноважень.

Отже, специфічною рисою видатків місцевих бюджетів є те, що у процесі їхнього здійснення фінансується частина функцій органів державної влади, переданих на виконання місцевому самоврядуванню з метою більш якісної реалізації та забезпечення доступності суспільних послуг до населення.

Вихід із зазначеної ситуації вбачаємо у тому, щоб:

- у законодавстві розмежувати повноваження органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади різних рівнів адміністративно-територіального устрою за принципом субсидіарності;
- у Бюджетному кодексі України навести склад видатків місцевих бюджетів з поділом на такі, які здійснюються на виконання делегованих органам місцевого самоврядування повноважень, та такі, які здійснюються для виконання їхніх власних повноважень.

Зважаючи на положення статті 85 Бюджетного кодексу України (держава може передати Раді міністрів Автономної Республіки Крим чи органам місцевого самоврядування право на здійснення видатків лише за умови відповідної передачі фінансових ресурсів у вигляді: закріплених за відповідними бюджетами загальнодержавних податків і зборів (обов'язкових платежів) або їхньої частки, трансфертів з Державного бюджету України [1]), пропонуємо внести зміни до п. 2 статті 83 Бюджетного кодексу України та викласти її у такій редакції:

- видатки, які визначені функціями держави і можуть бути передані на виконання Автономній

Республіці Крим та місцевому самоврядуванню з метою забезпечення найбільш ефективного їхнього виконання на основі принципу субсидіарності, здійснюються за рахунок закріплених за відповідними бюджетами загальнодержавних податків і зборів (обов'язкових платежів) або їхньої частки, трансфертів з Державного бюджету України;

– видатки на реалізацію прав та обов'язків Автономної Республіки Крим та місцевого самоврядування, які мають місцевий характер і визначені законами України, здійснюються за рахунок інших видів доходів місцевих бюджетів.

Це дасть змогу створити належну фінансову базу для реалізації повноважень органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади.

Функціональне призначення видатків місцевих бюджетів в економічній літературі часто ототожнюється з функціями видатків місцевих бюджетів. На думку Ю. Радіонова, це «створення сприятливого середовища для інвестицій; забезпечення динаміки соціально-економічного розвитку країни; вирішення проблем у соціальній сфері з можливим поступовим підвищенням соціальних стандартів; зменшення навантаження на природні ресурси та екологію; формування доходної частини бюджету; ефективне використання фінансових ресурсів; захист інтересів суб'єктів господарювання вітчизняної економіки; забезпечення стійкості фінансової системи та безпеки держави» [2, с. 11].

На наш погляд, функціональне призначення видатків місцевих бюджетів як їх невід'ємної компоненти доцільно розглядати у їх єдності із призначенням місцевих бюджетів. З огляду на це, вважаємо, що функціональне призначення видатків місцевих бюджетів полягає у таких їх ролях:

– забезпечуюча – у результаті розподілу і перерозподілу грошових фондів органів місцевого самоврядування здійснюється фінансування повноважень органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади;

– регулююча – у результаті здійснення видатків місцевих бюджетів відбувається регулювання соціально-економічного розвитку регіонів і територіальних громад за допомогою цього фінансового інструменту;

– стимулююча – обсяг і пріоритети видатків місцевих бюджетів мають здатність стимулювати інвестиційну активність регіонів і територіальних громад, діяльність суб'єктів управління місцевими фінансами.

Однією із передумов досягнення цілей бюджетних програм, на фінансування яких спрямовуються ресурси місцевих бюджетів, є дотримання принципів здійснення видатків місцевих бюджетів.

Зарубіжні науковці, які досліджують проблематику управління публічними видатками, пропонують враховувати в управлінській діяльності «принципи легітимності, комплексності і дисциплінованості, гнучкості, передбачуваності, чесності, прозорості, неупередженості, суперництва» [3, с. 1–2].

З огляду на те, що здійснення видатків місцевих бюджетів відбувається шляхом бюджетного фінансування, заслуговують на увагу принципи, сформульовані І. Лютим та О. Чеберяко: «плановість, цілеспрямованість, безповоротність і безвідплатність, фінансування в міру виконання плану робіт і послуг, дотримання фінансової дисципліни, ефективність та збалансованість, дотримання режиму економії, ефективного використання коштів, всебічний фінансовий контроль» [4, с. 197–198].

А. Премчанд згрупував принципи здійснення видатків бюджету в залежності від стадій управління витрачанням бюджетних ресурсів за категоріями: «вибір видатків (обачності, врахування макроекономічного впливу, встановлення пріоритетів і щорічне корегування); реалізація програм (правильність, економне використання, адекватність системи надання послуг); інформація (перевірка забезпеченості ресурсами, співставності, своєчасності) [5, с. 37].

З метою розроблення напрямів удосконалення видатків бюджетів Б. Малиняк пропонує такий перелік «принципів формування і виконання видатків бюджету з урахуванням сталого гармонійного забезпечення суспільних потреб у демократичній країні з ринковою економікою: забезпечення захисту народу та держави; легальності; інтегрованості; соціальної корисності; економічного прагматизму; ефективності; справедливості; відповідального використання» [6].

Отже, на основі систематизації наукових підходів економістів до виокремлення принципів використання бюджетних ресурсів і здійснення бюджетного фінансування, доцільно виокремити такі принципи здійснення видатків місцевих бюджетів:

1) актуальність, обґрунтованість і плановість – видатки місцевих бюджетів повинні передбачатися на фінансування актуальних бюджетних програм, мета яких відповідає цілям державної політики у відповідних сферах, перелік яких обґрунтовано і визначено у прогнозі місцевого бюджету і рішенні про місцевий бюджет (основний фінансовий план органу місцевого самоврядування);

2) публічність і цільове використання бюджетних ресурсів – встановлення бюджетних асигнувань конкретним розпорядникам бюджетних ресурсів місцевого бюджету для взяття бюджетних зобов'язань і здійснення платежів має відбуватися виключно на цілі, визначені бюджетними призначеннями відповідно до пріоритетів соціально-економічного розвитку територій, а інформація

про ці операції повинна бути доступною, відкритою, своєчасною і деталізованою;

3) ефективне витрачання бюджетних ресурсів й об'єктивне оцінювання ефективності – під час використання бюджетних ресурсів необхідно враховувати результати від витрачання бюджетних ресурсів (отримані на основі об'єктивного оцінювання бюджетних програм) у процесі встановлення бюджетних асигнувань конкретним розпорядникам бюджетних коштів для взяття бюджетних зобов'язань і здійснення платежів; забезпечити відповідність цілей, визначених бюджетними призначеннями, пріоритетам соціально-економічного розвитку територій.

Поряд із визначенням принципів здійснення видатків місцевих бюджетів, важливе значення має ідентифікація і характеристика їх форм. У фінансовій літературі немає єдиної думки щодо форм здійснення видатків бюджетів.

На думку В. Загорського, О. Вовчак, І. Благуна, І. Чуй, до основних форм бюджетного фінансування відносяться «проектне фінансування, кошторисне фінансування, бюджетні кредити, бюджетні трансферти» [7, с. 112].

Наприклад, Б. Малиняк розмежовує форми видатків бюджетів за етапами їх планування і здійснення. «На етапі формування видатків бюджету вони набувають форми бюджетної пропозиції, видатків перспективного плану, бюджетних призначень і бюджетних асигнувань... У процесі виконання видатків вони набувають також форм реалізації видатків: бюджетних зобов'язань, бюджетних платежів, використання активів бюджетного сектору і створення суспільних благ» [6, с. 42–43]. Аналізуючи підхід автора, по-перше, дискусійним вважаємо виокремлення у складі процесу здійснення видатків етапу формування видатків бюджетів, який включає «ініціювання видатків бюджету, складання, розгляд і затвердження перспективного плану бюджету, корегування перспективного плану бюджету, складання, розгляд та затвердження бюджету» [6, с. 42] та ідентифікацію його як «формування видатків бюджетів». Це, по суті, є процедури бюджетного планування видатків бюджетів і їх не варто включати як складову процесу здійснення видатків, оскільки здійснювати видатки або витрачати бюджетні ресурси можна тільки тоді, коли ці ресурси надійшли, тобто на етапі виконання бюджету, після завершення стадії прогнозування і планування видатків бюджетів.

По-друге, важко погодитися із редакцією ідентифікованих форм видатків. Наприклад, «бюджетна пропозиція – документ, підготовлений головним розпорядником бюджетних коштів, що містить пропозиції до Бюджетної декларації (прогнозу місцевого бюджету) з відповідним обґрунтуванням щодо обсягу бюджетних коштів, необхідних для досягнення цілей державної (регіональної) політики у відповідній сфері діяльності, формування та/або реалізацію якої забезпечує головний розпорядник бюджетних коштів, та показників їх досягнення, на підставі відповідних орієнтовних граничних показників видатків бюджету та надання кредитів з бюджету на середньостроковий період» [1]. Тобто у цьому документі міститься прогнозована потреба головного розпорядника бюджетних коштів у бюджетних ресурсах, яка, з огляду на обмеженість фінансових ресурсів, може бути задоволена у повній чи неповній мірі і включена до бюджетного прогнозу. По суті, це і є видатки середньострокового або перспективного бюджетного плану, які у запропонованому підході розглядаються як інша форма видатків на етапі формування видатків бюджетів. Бюджетні призначення і бюджетні асигнування – це повноваження розпорядника коштів на здійснення певного обсягу видатків бюджетів на певну ціль і в певний час, які затверджуються відповідно у Законі України «Про Державний бюджет України на відповідний рік» (рішенні про місцевий бюджет) та розписі бюджету. Бюджетні зобов'язання – це дії розпорядників бюджетних коштів, у результаті яких у майбутньому будуть здійснені видатки бюджетів. Щодо «використання активів бюджетного сектору» і «створення суспільних благ», то ці процеси знаходяться за межами економічних відносин щодо розподілу централізованих грошових фондів органів державної влади чи місцевого самоврядування, які є економічним змістом видатків бюджетів, тому не можуть ідентифікуватися як форми їх реалізації.

Зустрічаються й інші наукові підходи до виокремлення форм здійснення видатків або бюджетного фінансування. О. Василик до них відносить «кошторисне фінансування, державне фінансування інвестицій, надання дотацій, надання субвенцій і субсидій» [8, с. 139].

На думку Л. Сафонової, В. Опаріна, до форм бюджетного фінансування варто віднести «бюджетні інвестиції, кошторисне фінансування, бюджетні кредити, державні трансферти» [9, с. 271].

У науковому підході О. Романенко виокремлено «кошторисне фінансування бюджетних програм – закладів, установ і організацій бюджетної сфери; трансферти населенню; бюджетні інвестиції у статутні капітали діючих або новостворюваних юридичних осіб; бюджетні кредити юридичним особам (у тому числі податкових кредитів на сплату податків); субвенції і субсидії фізичним і юридичним особам; бюджетні позики державним позабюджетним фондам; міжбюджетні трансферти (дотації вирівнювання, субвенції, інші дотації); кредити іноземним державам» [10, с. 172].

М. Карлін виділяє «фінансування за системою «нетто-бюджет», яка характеризується наданням бюджетних ресурсів на досить обмежений перелік витрат, затверджених у бюджеті; фінансування за системою «брутто-бюджет», що застосовується для підприємств та установ, які повністю фінансуються з бюджету» [11, с. 55].

Бюджетним кодексом України регламентовано процес здійснення видатків бюджетів із

визначенням стадій виконання бюджету за видатками (рис. 3).

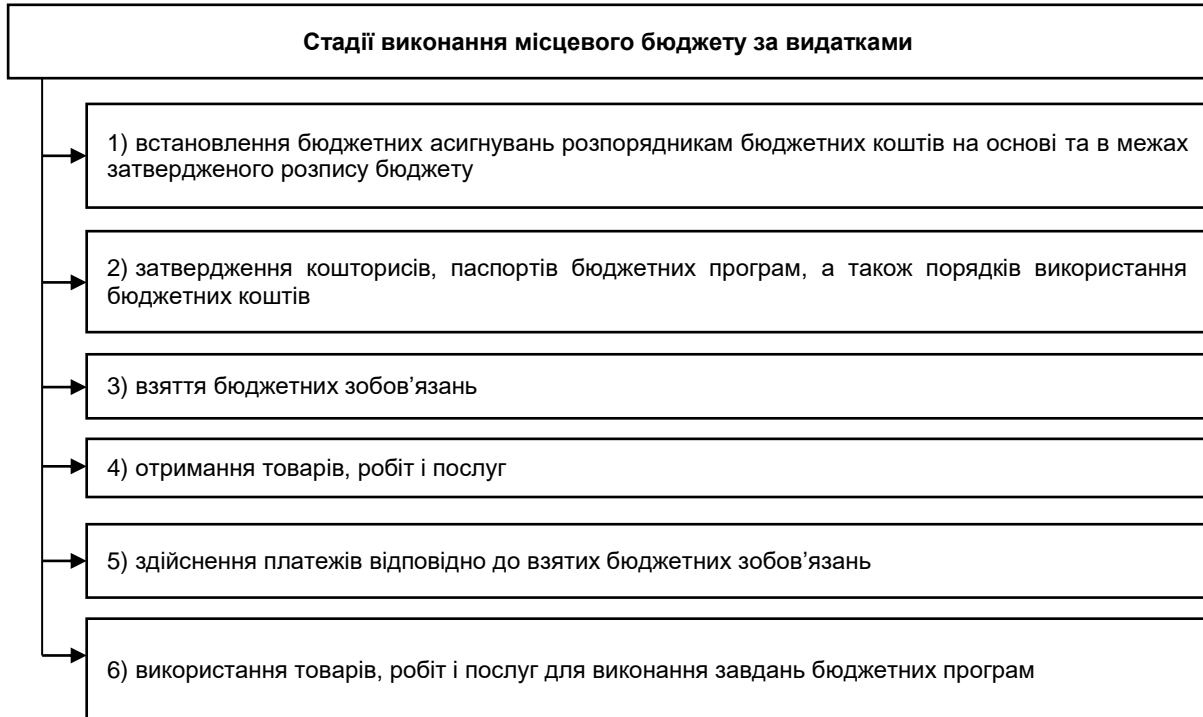

Рис. 3. Стадії виконання місцевого бюджету за видатками

Джерело: складено авторами на основі Бюджетного кодексу України [1]

Принципи, форми здійснення та функціональне призначення видатків місцевих бюджетів візуалізовано за допомогою рис. 4.

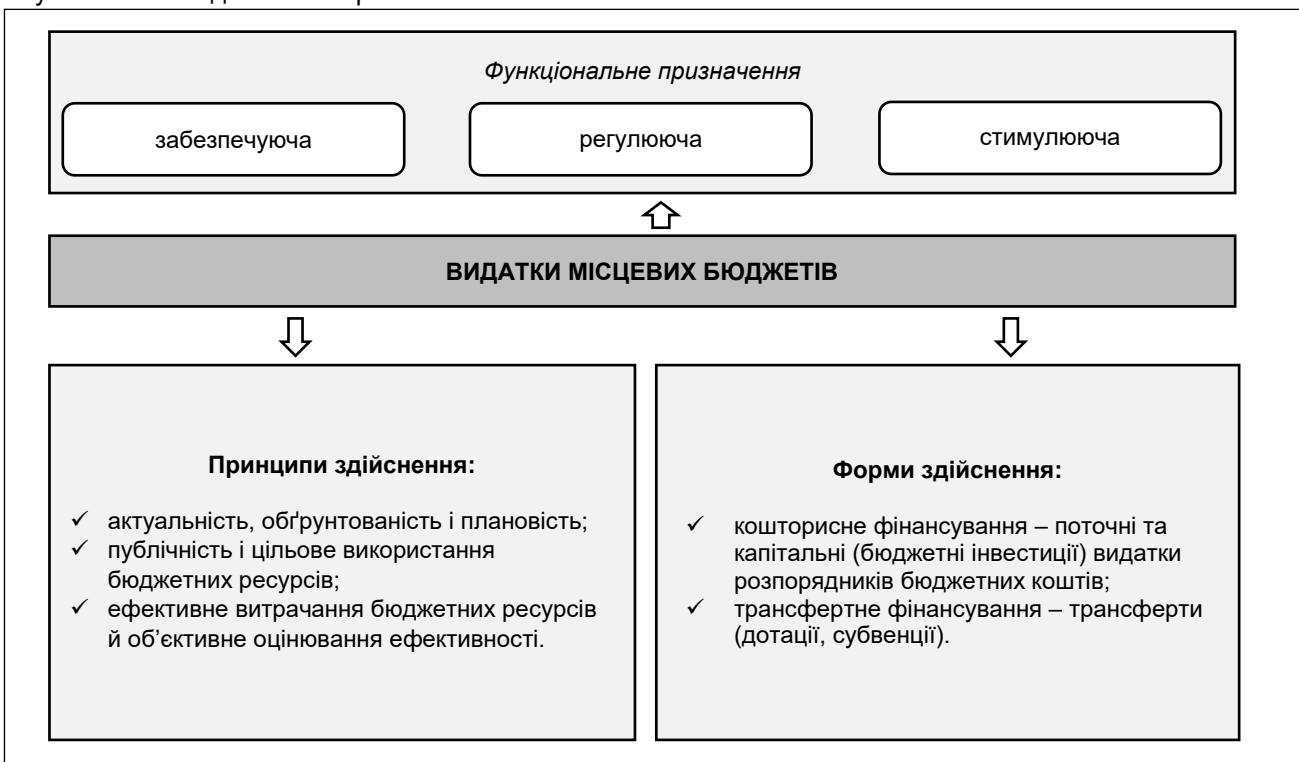

Рис. 4. Принципи, форми здійснення та функціональне призначення видатків місцевих бюджетів

Джерело: складено авторами на основі Бюджетного кодексу України [1]

З огляду на те, що «розпорядники бюджетних коштів беруть бюджетні зобов'язання та здійснюють платежі тільки в межах бюджетних асигнувань, встановлених кошторисами» [1], тобто видатки з бюджету будь-якого рівня розпорядниками коштів здійснюються винятково на підставі

затверджених кошторисів, паспортів бюджетних програм, порядків використання бюджетних коштів, кошторисне фінансування можна було б вважати єдиною формою бюджетного фінансування (здійснення видатків бюджетів).

Кошторисне фінансування – це виділення державою бюджетних ресурсів відповідно до затверджених бюджетів та бюджетних розписів суб'єктам господарювання (розпорядникам та одержувачам бюджетних коштів) на цілі, передбачені їхніми основними фінансовими планами – кошторисами. У складі кошторисного фінансування можна виокремити бюджетне інвестування як процес фінансування інвестиційної діяльності органів місцевого самоврядування.

Шляхом кошторисного фінансування здійснюються поточні та капітальні (бюджетні інвестиції) видатки розпорядників коштів.

Проте, з огляду на те, що «кошториси не складаються за бюджетними програмами, призначення за якими встановлюються рішенням відповідної ради про затвердження місцевого бюджету у частині міжбюджетних трансфертів, ... резервного фонду місцевих бюджетів» [12], не менш важливою формою бюджетного фінансування є трансфертне фінансування. Трансфертне фінансування здійснюється шляхом передачі безповоротно і безоплатно міжбюджетних трансфертів з одного бюджету до іншого (дотацій, субвенцій).

Висновки з проведеного дослідження. У результаті дослідження економічної сутності видатків місцевих бюджетів як інструменту фіскальної політики і складової публічних фінансів, їх функціонального призначення, принципів та форм здійснення в сучасних умовах можна зробити такі висновки:

1. На основі використання методологічного інструментарію сучасної фінансової науки сформовано комплексний теоретико-методологічний підхід до трактування поняття «видатки місцевих бюджетів»: за *сутністю* – сукупність грошових відносин з приводу використання фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування на проведення заходів, передбачених затвердженим розписом бюджету та фінансовим планом розпорядника бюджетних коштів; як *явище* – фінансовий інструмент реалізації фіскальної політики, регулювання соціально-економічного розвитку та стимулювання інвестиційної активності регіонів і територіальних громад (поточні видатки, бюджетні інвестиції (капітальні видатки), трансферти (субсидії, дотації, субвенції)); за *змістом* – матеріалізовані у вихідних грошових потоках фінансові ресурси органів місцевого самоврядування, які використовуються для фінансування бюджетних програм відповідно до цілей державної політики у відповідних сферах; за *формою* – платежі органу Державної казначейської служби України за дорученням розпорядника бюджетних коштів із його рахунків у межах бюджетних асигнувань після отримання ним товарів, робіт і послуг відповідно до умов взятих бюджетних зобов'язань.

2. Функціональне призначення видатків місцевих бюджетів полягає у таких їх ролях, як забезпечуюча, регулююча та стимулююча.

3. До основних принципів здійснення видатків місцевих бюджетів доцільно віднести: 1) актуальність, обґрунтованість і плановість; 2) публічність і цільове використання бюджетних ресурсів; 3) ефективне витрачання бюджетних ресурсів й об'єктивне оцінювання ефективності.

4. Поточні та капітальні (бюджетні інвестиції) видатки місцевих бюджетів здійснюються у формі кошторисного фінансування, а надання з бюджету трансфертів (дотацій, субвенцій) – у формі трансфертного фінансування.

5. Незважаючи на впроваджені заходи у контексті бюджетної децентралізації, встановлено, що важливою проблемою органів місцевого самоврядування є незабезпеченість у повному обсязі бюджетними ресурсами надання публічних послуг. Для вирішення окресленої проблеми рекомендовано: у Бюджетному кодексі України розмежувати видатки місцевих бюджетів, які здійснюються на виконання делегованих та власних повноважень органів місцевого самоврядування; видатки, призначені для фінансування делегованих повноважень, здійснювати за рахунок закріплених за місцевими бюджетами загальнодержавних податків, зборів або їхньої частки і трансфертів з Державного бюджету України; а видатки, призначені для фінансування власних повноважень, – за рахунок інших видів доходів місцевих бюджетів.

Література

1. Бюджетний кодекс України № 2456-VI від 08.07.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 28.12.2023).
2. Радіонов Ю. Д. Формування видатків бюджету : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 616 с.
3. Public expenditure management handbook. Washington: The World Bank, 1998. 178 р. URL: https://www.theicpa.org/files/WB_Public_ExpenditureManagementHandbook_opt.pdf (дата звернення: 28.12.2023).
4. Фінанси : підручник / за ред. д.е.н., проф. І. О. Лютого. 2-ге вид., доп. та перероб. Київ, 2023. 716 с.

5. Премчанд А. Управление государственными расходами. Вашингтон : МФФ, 1994. 280 с.
6. Малиняк Б. С. Бюджетні видатки: теорія, методологія, практика : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.08 / Західноукр. нац. ун-т. Тернопіль, 2022. 577 с.
7. Загорський В., Вовчак О., Благун І., Чуй І. Фінанси : навч. посібник. Київ : Знання, 2006. 247 с.
8. Василик О. Д., Павлюк К. В. Бюджетна система України : підручник. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 544 с.
9. Бюджетний менеджмент : підручник / за заг. ред. В. Федосова. Київ : КНЕУ, 2004. 864 с.
10. Романенко О. Р. Фінанси : підручник. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 312 с.
11. Державні фінанси в транзитивній економіці : навчальний посібник / за заг. ред. д. е. н., проф. М. І. Карліна. Київ : Кондор, 2003. 220 с.
12. Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до виконання кошторисів бюджетних установ : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2002 р. № 228. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2002-%D0%BF#n14> (дата звернення: 28.12.2023).

References

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), Budget Code of Ukraine dated 08.07.2010 no. 2456-VI, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (access date December 28, 2023).
2. Radionov, Yu.D. (2019), *Formuvannia vydatkiv biudzhetu* [Formation of budget expenditures], monograph, KNTEU, Kyiv, Ukraine, 616 p.
3. The World Bank (1998), Public expenditure management handbook, Washington, USA, 178 p., available at: https://www.theicpa.org/files/WB_Public_ExpenditureManagementHandbook_opt.pdf (access date December 28, 2023).
4. Liutyi, I.O. (Ed.) (2023), *Finansy* [Finance], textbook, 2nd ed., Kyiv, Ukraine, 716 p.
5. Premchand, A. (1994), *Upravlenie gosudarstvennymi raskhodami* [Public expenditure management], Washington, USA, 280 p.
6. Malyniak, B.S. (2022), "Budget expenditures: theory, methodology, practice", Thesis abstract of Dr. Sc. (Econ.), 08.00.08, West Ukrainian National University, Ternopil, Ukraine, 577 p.
7. Zahorskyi, V., Vovchak, O., Blahun, I. and Chui, I. (2006), *Finansy* [Finance], tutorial, Znannia, Kyiv, Ukraine, 247 p.
8. Vasylyk, O.D. and Pavliuk, K.V. (2004), *Biudzhetna systema Ukrainy* [The budget system of Ukraine], textbook, Tsentri navchalnoi literatury, Kyiv, Ukraine, 544 p.
9. Fedosov, V. (Ed.) (2004), *Biudzhetni menedzhment* [Budget management], textbook, KNEU, Kyiv, Ukraine, 864 p.
10. Romanenko, O.R. (2006), *Finansy* [Finance], textbook, Tsentri navchalnoi literatury, Kyiv, Ukraine, 312 p.
11. Karlin, M.I. (Ed.) (2003), *Derzhavni finansy v tranzytyvni ekonomitsi* [Public finance in a transitional economy], tutorial, Kondor, Kyiv, Ukraine, 320 p.
12. Cabinet of Ministers of Ukraine (2002), Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On Approval of the Procedure for Preparation, Review, Approval and Basic Requirements for the Execution of Budget Estimates of Budgetary Institutions" dated 28.02.2002 no. 228, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2002-%D0%BF#n14> (access date December 28, 2023).

Лободіна З.М., Дем'янишин В.Г., Чернишенко Ю.О., Вітреску І.П.

ТЕОРЕТИЧНИЙ БАЗИС ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ФІСКАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ТА СКЛАДОВОЇ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ

Мета. Обґрунтування теоретичних засад здійснення видатків місцевих бюджетів як інструменту фінансової політики та складової публічних фінансів.

Методика дослідження. Дослідження базується на використанні наукових напрацювань фінансистів із проблематики місцевих фінансів, бюджетування та регіональної політики. Для наукового пізнання теоретичного базису видатків місцевих бюджетів як фінансового інструменту та складової публічних фінансів у процесі дослідження використовувались спеціальні і загальнонаукові методи – аналізу, синтезу, наукового абстрагування, систематизації, аргументації, зокрема: діалектичний, монографічний, аналізу і синтезу – для вивчення теоретичного підґрунтя діяльності місцевих бюджетів; діалектичний підхід – для трактування поняття «видатки місцевих бюджетів»; графічний – для візуального відображення змісту досліджуваних явищ і процесів; абстрактно-логічний – під час формування теоретичних узагальнень, припущень, висновків.

Результати дослідження. Розкрито економічну сутність та на основі використання методологічного інструментарію сучасної фінансової науки сформовано комплексний теоретико-методологічний підхід до розкриття сутності поняття «видатки місцевих бюджетів». З'ясовано функціональне призначення видатків місцевих бюджетів. Аргументовано доцільність дотримання принципів здійснення видатків місцевих бюджетів та виокремлено найважливіші із них.

Охарактеризовано сучасні форми бюджетного фінансування, що дало змогу систематизувати види видатків місцевих бюджетів залежно від форм їх здійснення. Запропоновано підходи до розв'язання важливої проблеми органів місцевого самоврядування – незабезпеченості у повному обсязі бюджетними ресурсами надання публічних послуг.

Наукова новизна результатів дослідження. Узагальнено теоретичні засади здійснення видатків місцевих бюджетів в умовах реформування публічних фінансів. На основі використання методологічного інструментарію діалектичного підходу до пізнання сутності видатків місцевих бюджетів сформульовано комплексний підхід до цієї дефініції. Авторами удосконалено наукові підходи до ідентифікації функціонального призначення видатків місцевих бюджетів, принципів та форм їх здійснення.

Практична значущість результатів дослідження. Обґрунтовані висновки та пропозиції дали змогу розвинути понятійний апарат фінансової науки, удосконалити теоретико-методологічні підходи до здійснення видатків місцевих бюджетів. Реалізація пропозицій щодо доцільності розмежування у Бюджетному кодексі України видатків місцевих бюджетів на виконання делегованих і власних повноважень органів місцевого самоврядування та конкретизації джерел фінансового забезпечення цих видів повноважень сприятиме забезпеченості у повному обсязі бюджетними ресурсами надання публічних послуг населенню.

Ключові слова: видатки бюджету, видатки місцевих бюджетів, публічні фінанси, принципи здійснення видатків бюджету, форми здійснення видатків бюджету, кошторисне фінансування, трансфертне фінансування, фінансові ресурси органів місцевого самоврядування, фіскальна політика.

Lobodina Z.M., Demianyshyn V.H., Chernyshenko Yu.O., Vitresku I.P.

THEORETICAL BASIS OF LOCAL BUDGET EXPENDITURES AS AN INSTRUMENT OF FISCAL POLICY AND A COMPONENT OF PUBLIC FINANCE

Purpose. The purpose of the article is to substantiate the theoretical foundations of local budget expenditures as an instrument of fiscal policy and a component of public finances.

Methodology of research. The research is based on the use of scientific developments of financiers on the issues of local finance, budgeting and regional policy. For the scientific understanding of the theoretical basis of local budget expenditures as a financial instrument and a component of public finance, the research used special and general scientific methods – analysis, synthesis, scientific abstraction, systematization, argumentation, in particular: dialectical, monographic, analysis and synthesis – to study the theoretical basis of local budgets; dialectical approach – to interpret the concept of “local budget expenditures”; graphical – to visually display the content of the phenomena and processes under study; abstract and logical – in the formation of theoretical generalizations, assumptions, and conclusions.

Findings. The economic essence is revealed and, based on the use of methodological tools of modern financial science, a comprehensive theoretical and methodological approach to the disclosure of the essence of «local budget expenditures» is formed. The functional purpose of local budget expenditures is clarified. The expediency of adherence to the principles of local budget expenditures is argued and the most important of them are highlighted. The modern forms of budget financing are characterized, which made it possible to systematize the types of local budget expenditures depending on the forms of their implementation. The author proposes approaches to solving an important problem of local self-government bodies - lack of full budgetary resources for the provision of public services.

Originality. The theoretical principles of spending local budgets in the conditions of public finance reform are summarized. Based on the use of the methodological tools of the dialectical approach to understanding the essence of local budget expenditures, a comprehensive approach to this definition is formulated. The authors have improved scientific approaches to identifying the functional purpose of local budget expenditures, principles and forms of their implementation.

Practical value. The substantiated conclusions and proposals made it possible to develop the conceptual apparatus of financial science, to improve the theoretical and methodological approaches to the implementation of local budget expenditures. Implementation of the proposals on the expediency of distinguishing in the Budget Code of Ukraine between local budget expenditures for the implementation of delegated and own powers of local governments and specifying the sources of financial support for these types of powers will help to ensure that public services are fully funded.

Key words: budget expenditures, local budget expenditures, public finance, principles of budget expenditures, forms of budget expenditures, estimated financing, transfer financing, financial resources of local governments, fiscal policy.